Makale türü: Araştırma makalesi**Article type:** Research article

Geliş tarihi 07.09.2021

Submitted date

Kabul tarihi 24.01.2022

Accepted date

Elektronik yayın tarihi 28.02.2022

Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Karaimamoğlu, T. (2022). Orta Çağ Avrupa'sında Hastanelerin Kuruluş Süreci ve Üstlendikleri Görevler. *Journal of History School*, 56, 89-107.

ORTA ÇAĞ AVRUPA'SINDA HASTANELERİN KURULUŞ SÜRECİ VE ÜSTLENDİKLERİ GÖREVLER

Tolgahan KARAIMAMOĞLU¹

Öz

Günümüzde insan yaşamında oldukça önemli bir yere sahip olan hastanelerin tarihsel kökenleri oldukça eskidir. Hristiyanlığın Avrupa'da yayılmasına ek olarak Batı Roma İmparatorluğu'nun ortadan kalkması sağlık hizmetleri ve bu bağlamda hastanelerin gelişim seyrinde ciddi bir dönüm noktası olmuştur. Özellikle pozitif bilimlerin etkisinin azaldığı dönemlerde din adamları ve mabetler sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde başat rol oynamaya başlamıştır ki neticede ortaya çıkan pratikler söz konusu kurumların gelişmesine etki etmiştir. Günümüzden farklı olarak daha ziyade alt gelir gruplarına dâhil olan kişilerin istifade ettiği bu kurumlarda 11. yüzyılla birlikte önemli değişimler yaşanmaya başlamıştır. Haçlı Seferleri ve Avrupa'nın dâhili yapısında yaşanan değişim ve dönüşümler sağlık hizmetleri veren kurumların sayısı, büyüklükleri ve verdikleri hizmetleri etkilemiştir. İngiltere'den İtalya'ya kadar sayıları binleri geçen bu yapıların ömrü kısa süreli, verdikleri hizmetler ise oldukça kısıtlı kalmıştır. Din adamlarının gönüllülük esasına göre hizmet sundukları bu tarz kurumlarda özellikle cüzzam gibi salgın hastalıkları taşıyanlar kabul edilmediği gibi aynı zamanda kadın ve erkekler farklı mekanlarda tedavi edilmekteydi. On beşinci yüzyılla birlikte bu hastanelerin verdikleri hizmetlerde genişlemeye ve daha fazla sivilleşmeye başlamışlardır. Bu makale, Orta Çağ Avrupa'sında zenginlerin maddi destekleri ve Hristiyanlığın ahlak duvarlarıyla örülen hastanelerinin gündelik hayattaki yerini ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orta Çağ Avrupa'sı, Hastaneler, Hristiyanlık, Kuruluş.

¹ Öğr. Gör. Dr., Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, tolga_han33@windowslive.com, Orcid: 0000-0002-7614-4428

The Establishment Process of Hospitals in Medieval Europe and Their Duties

Abstract

The historical origins of hospitals, which have a very important place in human life today, are quite old. In addition to the spread of Christianity in Europe, the disappearance of the Western Roman Empire has been a serious turning point in the development of health services and hospitals in this context. Especially in the periods when the influence of positive sciences decreased, clergy and temples started to play a leading role in the conduct of health services, and the resulting practices affected the development of these institutions. With the 11th century, important changes began to occur in these institutions, which, unlike today, are mostly used by people from lower income groups. The Crusades and the changes and transformations in the internal structure of Europe affected the number, size and services of health care institutions. The life span of these structures, whose number exceeds thousands from England to Italy, was short-lived, and the services they provided were very limited. In such institutions, where the clergy provided services on a voluntary basis, those with epidemic diseases such as leprosy were not accepted, and at the same time, men and women were treated in different places. With the fifteenth century, the services provided by these hospitals began to expand and become more civilized. This article deals with the financial support of the rich in Medieval Europe and the place of the hospitals built by the moral walls of Christianity in daily life.

Keywords: Medieval Europe, Hospitals, Christianity, Foundation.

GİRİŞ

Hastane, hastaların sürekli gözetim altında tutulması ve tedavisi için özel olarak kullanılan bir oda, bina veya binalar topluluğu olarak tanımlanır. Hastaneler sağlık hizmetlerinin verildiği yapılardır. Daha açık ifadeye göre “mabetler din için neyse, saray monarşi için neyse günümüzün hastanesi de tıp için odur” ve vazgeçilmezdir. Hastaneler, tıbbın en ileri düzeyde, profesyonelce, en yeni ve karmaşık tekniklerle uygulandığı yerlerdir. Gelişmiş ülkelerde sağlık bütçesinin önemli bir kısmı hastanelere aktarılır. Günümüzün gelişmiş teknolojisi ve uzmanlaşmış personeliyle donatılan hastaneler, kompleks yapılarıyla binlerce kişiye hizmet vermektedir. Ancak vazgeçilmez bir nokta da olan bu sağlık kuruluşları için ilk zamanlar da tam tersi olduğu bir durum olduğu anlaşılmaktadır. Tıp ilk zamanlar hastanesiz uygulanmaktaydı ve hastaneler Orta Çağ’a kadar çokta gerekli olmayan kurumlar olarak kalmışlardır. Hatta genel kanıya göre hastanelerin gerekli olduğu düşüncesine uzun süre şüpheyle yaklaşılmıştır (Porter, 2015, s. 139).

Buna karşın günümüzdeki gibi anlamlar yüklenmese de hastanelerin uzun bir tarihi vardır. Bakıldığında Hellen ve Roma dünyasında hastanelerin ön prototiplerine rastlanmaktadır (Turan, 2018, s.90-91, 92-94).² Antikçağ'da Hellen şifa Tanrısı Asklepios'a adanmış, Asklepieia (Ἀσκληπιεῖα-Ἀσκληπιεῖον) olarak bilinen tapınaklar, tıbbi tavsiye ve şifa merkezleri olarak işlev görmektedir (Risse, 1999, s.56-59; Özdemir, 2019, s.12).³ Bunlar arasında Kos, Pergamon, Epidauros ve Knidos'da bulunan Asklepios tapınakları en ünlü olanlarıdır. Bu Hellen tapınakları hastalara ve sakatlara adanmıştı ama modern hastanelere benzemiyordu. Buna karşın, Asklepiyon'lar yileşmeye elverişli kontrol edilen alanlar sağladı ve şifa için yaratılan kurumların birçok gereksinimlerini karşıladı. Antik Hellen tıbbının Roma'ya giriş yaptığı yer olarak kabul edilen Epidauros Asklepiyonu'nda MÖ 350 yılına tarihlenen üç büyük mermer panoda, tapınağa gelen 70 hastanın isimleri, hastalık şikayetleri ve tedavileri ayrıntılarıyla yer almaktadır (Askitopoulou, 2002, s.11-17). Roma döneminde de Asklepios tapınımı yaygındı. İlginç şekilde kayıtlara göre Atina donanmasında Therapia ve Roma donanmasında da Aesculapius adında bir geminin olması, onların hastane gemilerine sahip olabileceğini dahi düşündürmektedir (Pictet, 1960, s.154).

Roma'da ise ilk hastanenin kökenleri tartışmalı bir konudur. Bir anlatıya göre MÖ 293'te Roma'da patlak veren bir salgın hastalık nedeniyle, Yunanistan, Epidauros'a bir heyet gönderilmiş ve kutsal bir yılan (günümüzde tıbbın simgesi olan yılan) ile Roma'ya gelen şifa kültü Asklepios'a Tiber'de bir tapınak inşa edilmiştir (Liv. X, 47.)⁴ Bu ada hastanesine, Cumhuriyet döneminde hasta köleler gönderilmiştir. Cumhuriyet döneminde Roma'da çok fazla köle olduğu kabul edilmektedir ve kölelerin tedavileriyle ilgili herhangi bir kamu hükmü de yoktur. Bunun için Tiber, St. Bartholomew Adası'ndaki tapınak hasta ve yoksul köleler için tedavi olma imkânı sağlamıştır.

² Antik Çağ'da ortaya çıkan salgın hastalıklar bağlamında bkz.

³ Yunan mitolojisinde Asklepios, Apollo'nun oğlu olarak hekimlerin başı kabul edilmekteydi. Homeros'a göre Khiron isimli bilge ve asil bir sentor Asklepios'a tüm hastalıkların sırlarını öğretmiştir. Antik tıbbi sistemler, hastalıkları belirlemek için büyük ölçüde büyü ve dini açıklamalara dayanmaktadır. Bunun yanı sıra ampirik tedavilerle kısmen felsefi yöntemler de kullanılmaktaydı. Hastalar "inkübasyon", bekleme ve şifa bulma yöntemine dayanarak, Asklepios tapınaklarında gecelerini geçirmekte, tanrıların rüyalarına girmelerini ve tedavi etmesini umut etmekteydi. Ancak MÖ 7. ve 5. yüzyıllar arasında, felsefe okullarının etkisiyle, Anadolu'da Knidos, Sicilya'da Krotona, Rodos, Kyrene ve Kos'ta, laik bir tıp anlayışı ve dini olmayan bir tıbbi gelenek geliştirilmiştir. Böylece dini dogmatizmin sertliğinden arınan tıp bilimsel seviyelere yaklaşmıştır. Asklepiyon'larda hidroterapi, psikoterapi ve fizik tedavi yöntemlerinin kullanıldığı düşünülmektedir.

⁴ "...Kitaplarda Asklepios'un Epidauros'tan Roma'ya getirilmesi keşfedildi, fakat o yıl bu konuda hiçbirşey yapılamamıştı, çünkü konsüller savaşla meşguldü..."

Böylece ada köleler için bir sığınak ve şifa merkezi haline gelmiştir. İmparatorluk döneminde hastalığı yüzünden sabiplerince terkedilmiş köleler hem imparator Claudius döneminde hem de daha sonra Justianus kanunlarınca özgür olarak kabul edilmiştir (Suet. Claud. XXV. 2;⁵ Dig. XL. 8. 2.) Bu durumu Roma’da kamu hastanesinin erken bir modeli olarak kabul edenler bulunmaktadır (Özdemir, 2019, s. 24).

Roma İmparatorluğu’nda hastane formunu karşılayacak en gelişmiş yapılar ise M.Ö. 100 civarında hasta askerler ve gladyatörlerin bakımı için inşa edilen *Valetudinaria* adı verilen binalardır (Majno, 1991, s.382-392). Majno bu askeri sahra hastanelerinde istisnai durumlarda sivil veya kölelerin de tedavileri yapıldığı kabul edilmektedir. Ancak bu binalar orduya adanmış yapılardır ve sivilere hizmet verme amacı taşımamışlardır. Bu durumun Roma’da hekimlik mesleği ve hekimlerin sosyal statüsüyle ilgili olduğu kabul edilmektedir. Zira Roma’da hekimlik kölelik mesleğidir. Roma askeri hastanelerin en iyi örneklerinden biri Düsseldorf yakınlarında bulunan ve MS 100’e tarihlenen Novaesium’dur. Flavius Vegetius Renatus, *De Re Militari* (Roma Tarihi) adlı eserinde Romalıların hastane ile orduyu özdeşleştirmelerini şu sözleriyle ortaya koymaktadır:

Ordunun sağlığı, su temini, mevsim, ilaç ve egzersiz ile korunabilir. Hasta askerlerin uygun yiyeceklerle sağlığına kavuşturulmasını ve doktorların becerileriyle tedavi edilmesini titizlikle aramak, kıdemli subayların, komutanların ve generallerin sürekli görevidir. (Veg. Mil. III. 2; Davies, 1989, s.209-210).

Hristiyanlığın Roma İmparatorluğu’nda kabul edilmesi ise hastaneler için gerçek bir dönüm noktası olmuştur. Birinci İznik Konsili’nin (MS 325) ardından katedrallerin yer aldığı yerleşimlerde hastaneler inşa edilmeye başlanmıştır. Bunlar arasında IV. yüzyılın sonlarına doğru Konstantinopolis’te doktor Saint Sampson ve Kayserili Basil tarafından yaptırılanlar ilk örneklerdendi (Byrne, 2008, s. 269). St. Jerome’nin anlattıklarından hareketle Roma’daki ilk sivil devlet hastanesi, Hristiyanlığı kabul eden ve ölmeden önce ikinci bir eşle evlenmek için kefaretiler olarak hastalara yardım etmeye karar veren zengin bir Roma başhemşiresi Fabiola tarafından kurulmuştur. Fabiola, 390 yılında, hastane için mal varlığını satmıştır. Yapılan arkeolojik kazılarda, hastanenin beş koğuşa sahip olduğunu ve en az 400 yatak için yer olabileceği tahmin edilmektedir (Kelly-A, 2009, s. 151).

⁵ “...Bir takım kişiler hasta ve düşkün kölelerimi, sağaltmakla uğraşmayarak, Asklepios adasına bırakınca, bırakılanların hepsinin özgür kılınmasına ve iyileşmeleri durumunda yeniden efendilerinin buyruğu altına girmemelerine; buna karşılık bırakıp gitmek yerine öldürmeyi seçen birininde kıyım suçu ile yargılanacağına ilişkin karar çıkarttı ...”

Doğu Roma İmparatorluğu'nda hastane benzeri irili ufaklı pek çok tesis bulunmaktadır. Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlık öncesi döneminde hiçbir sivil hastanenin bulunmamasına karşın V. yüzyılın başlarında hastanelerin Bizans'ın doğu topraklarında yaygın hale gelmesi ise tam anlamıyla radikal bir değişimdi. Ardından İslamiyet'in gelişiyile birlikte Müslüman dünyasında hastanelere ilişkin yeni atılımların ortaya çıkması bu kurumların sistemselleşmesi bakımından yeni bir dönemi başlamıştır. Avrupa'da ise nüfusun dramatik şekilde arttığı ve Haçlı Seferleri'nin başladığı süreç olan XI. yüzyılla birlikte hastanelerin sayısında bir patlama yaşanmıştır. Dolayısıyla Orta Çağ Avrupa'sında bu örneklerin ve yaşanan önemli olayların etkisiyle hastaneler kurumsal bir yapı kazanmaya ve tıbbın ayrılmaz parçaları olmaya başlamışlardır.

Avrupa'da Hastanelerin Gelişim Süreci

Orta Çağ ile birlikte Avrupa'da sivillerin tedavi edilmesine yönelik hastaneler Hristiyanlık şemsiyesi altında ortaya çıkmıştır. Bu durum tesadüf değil, zira Hristiyanlıkta kutsallık ve şifacılık el ele gidiyordu. Orta Çağ hastanesi, Hristiyan bir misafire sunulan misafirperverlik kavramına dayanıyordu ve *Mesih'in Yedi Merhametli Eyleminin* iziksel düzenlemesi olarak hizmet ediyordu: Fakirleri beslemek, fakirleri giydirmek, içki getirmek, yolcuyu barındırmak, mahkumları ziyaret etmek, hastalarla ilgilenmek, ölüleri gömmek. Zira hastane sözcüğünün kökenine bakıldığında hospital, hôtél, spital ve hospice kelimelerinin tümü, "yabancılar için bir barınma yeri, bir konaklama, bir han, bir misafir odası" anlamına gelen Latince *hospitium* kelimesinden türetilmiştir. Hastane anlamına gelen *hôtél* sözcüğü, erken dönem Fransızca bir terimdir ve hastalıkla bağlantısı olmayan, ücretini veren konuklara konaklama sunan bir binayı ifade eden mevcut sözcüğün öncüsüdür. Dolayısıyla Orta Çağ'daki hastaneler, kelimenin modern anlamıyla gerçekten hastaneler değildi (Gilchrist, 1995, s. 9-10).

Hristiyan hayırseverliğinin, merhamet ve ilginin ifadesi olarak hasta bakımı, Avrupa'da hastanelerin kurulmasında motive edici güç olmuştur. İmparator Konstantin'in IV. yüzyılın başlarında, Hristiyan olmasından sonra hastaneler dini kurumlar olarak, genellikle kendilerini Tanrı ve insana hizmete adanmış dini tarikatlarla bağlantılı biçimde kurulmaya başlamıştır. Bizans'ın öncü adımlarından hareketle Avrupa'da VI. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, manastır hastanelerinin kurulması, hükümdarların da desteğiyle artmıştır. Bu tarihten sonra Bizans ve Avrupa topraklarında hastaneleri sayıları gittikçe artmıştır. Rahiplerin ve tarikatlardaki diğer din görevlilerinin himayesinde toplanan bağışlarla kurulan binlerce hastane ise çoğunlukla kısa ömürlü olmuştur. Bu mütevazı yapılar en fazla on yatak ve birkaç tarikat sorumlusuna sahipti. Bu

kurumlar için asıl amaç hastalar için tıbbi tedavi olanakları sağlamaktan çok onları günahlarından arındırarak huzur içinde ölmelerini sağlamaktır. Bu yanıyl fiziksel değil ruhsal ıstıraba odaklanan bu yapılar hasta ve düşkünleri barındırsalar da herhangi bir tıbbi uzmanlık alanına sahip değillerdi. Bir nevi düşkünlerevi gibiydiler ve ana misyonları insanlara barınma ve bakım imkânı sunan merkezler olarak hizmet etmekte (Porter, 2015, s.139-140).

Ancak zamanla büyük kentlerde bazı hastaneler göze çarpmak şekilde büyümeye başlamıştır. Avrupa’da dönemine göre gelişmiş ve sabit mekanlar olarak ön plana çıkan belli başlı hastanelerden bir kısmı şu şekildedir: Frank Kralı Chilbert, 542’de Lyon’da Hôtel Dieu’yu kurarken Büyük Theodoric (493-526), hastaneler için ciddi destekler vermiştir. Merida, İspanya (580), Efes’teki St. John Hastanesi (610), Konstantinopolis’teki Pantokrator (VII. yüzyıl), Paris’teki Hôtel Dieu (651), Montpellier (738), İngiltere’deki St. Albans (794), St. Maria della Scala, Siena (898) ve Alplerdeki St. Bernard Hastanesi (962). Ayrıca Charlemagne (747-814), topraklarında inşa edilen her katedrale bir okul, manastır ve hastane eklenmesine dair bir kararname yayınlamıştır. İngiliz bilgin ve din adamı Alcuin, 796’da yazdığı bir mektupta, York Başpiskoposu II. Eanbald’i kendi piskoposluk bölgesinde hastane kurmaya çağırmıştır (Aitken, 1984, s.12).

İtalya’da Nursialı Aziz Benedic, 529’da Montecassino’da bir manastır ve hastanenin kurulmasına öncülük etti. Aziz Benedict, hastalara bakmak için ahlaki yükümlülükleri zorunlu kılan en etkili girişimlerden birini başlattı. Bu yanıyl “Benedictin Tarikati” daha sonra kurulan manastır kurumları için model oldu. Avrupa’da 742’de yapılan bir Kilise Konsili’nde tüm keşişlerin ve rahibelerin hayatlarını, manastırlarını ve hastanelerini Benedictine Kuralına göre yönetmeleri gerektiğine karar verilmiştir. Bu girişim, Orta Çağ Avrupa’sında hastanelerin kilise tekelinde bir düzen ve iltizam kazanmasının ve hatta bu konuda belli yönetmelikler çıkarılmasının ilk ve öncü adımı olmuştur (Green, 1985, s. 200-243). Avrupa’da bu adımlar atılıp bir hastane düzeni kurulmaya çalışırken aynı dönemde Bizans’ın oldukça ileride olduğunun da söylenmesi gerekir. Zira VII. yüzyılda Konstantinopolis’teki bazı hastanelerin kadın ve erkekler için ayrı koğuşları, cerrahi ve göz hastalıkları içinde ayrı özel odaları vardı (Temkin, 1962, s.95-113).

Bu gelişmelerin yaşandığı sırada İslamiyet’in gelişti tıbbi gelişim ve hastane kurumana önemli katkılar sağlamaya başlamıştır. Müslüman alimler yeni tedavi yöntemleri geliştirmişlerdir. Bunun yanında hastane sistemine göre hasta veya yaralılar (erkekler/kadınlar) genellikle tıp fakültesi olarak ikiye ayrılan hastaneler olan Bimaristan’larda (Farsçada hastaların evi veya yeri anlamına gelir) tedavi edilmiştir. İmaristanın ilk örneğinin Hz. Muhammed tarafından

Hendek Savaşı sırasında yaralanan askerleri tedavi etmek için kurulan bir çadır olarak kaydeder. Sekizinci yüzyılın başında, Şam'da Emevi Halifesi tarafından yaptırılan Bimaristan'da, doktorlar körlükten cüzam hastalığına kadar çeşitli rahatsızlıkları tedavi ettiler. Bu Avrupa'nın çok önünde bir adımdı. Aynı zamanda Avrupa'nın tersine bu hastaneler, yaş, cinsiyet, din veya vatandaşlık gözetmeksizin bütün hastaları kabul ediyordu. Daha büyük Bimaristan'lar, bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıklar ve akıl hastalığı, oftalmoloji ve cerrahi için ayrı alanları içeriyordu. Onuncu yüzyılda Kahire, Bağdat, Şam ve diğer Müslüman kentlerinde genel amaçlı bimaraneler bulunuyordu. İslam Altın Çağı olarak bilinen bu dönemde hastane düzeninin Müslüman dünyasında oldukça gelişmesi özellikle Haçlı Seferleri sırasında Avrupa hastane teşkilatı içinde yönlendirici olmuştur (Batirel, 1999, s.578-80; Wakim, 1944, s.96-104; Edriss vd. 2017, s.223-229).

Avrupa'da on birinci yüzyılla birlikte hastanelerin arkasındaki destek sadece manastırların değil sivillerin de katılımıyla yeni bir form aldı. Bu yeni süreçte Avrupa'nın artan nüfusu paralelinde manastır revirleri genişlemeye devam etti, ancak büyük merkezlerde şehir babaları sivil destekle yürütülen hastaneler açarken, kilise yetkilileri de kamu hastaneleri açtı. Manastır kurumları, daha önce revirlerle sınırlı olan tıbbi hizmetlerini kademeli olarak sivil halka doğru genişletmiş ve hastaneye yatarak tedavi olma süreci hız kazanmıştır. Bunda manastırlara küçük eklemelerle zamanla büyük hastaneler haline gelen yapıların yatak kapasitesinin de eskiye kıyasla artmış olmasının önemli bir yeri vardır. İngiltere'de, bu amaçla ortaya çıkan hastanelerden tanınanları şu şekildedir: Londra Barts olarak bilinen ve günümüzde de faaliyetlerine devam eden dünyacı ünlü St. Bartholomew's hastanesi (1123), Bristol'daki St. Bartholomew's (1232-1234), Kent'teki St. Mary's (1197) ve St. Thomas (1215), Winchester'daki Holy Cross (1132) ve St. Mary Magdalen hastaneleri, Canterbury'deki St. John's (1118) ve Londra'da St. Mary Bethlehem (İngiltere'nin ilk akıl hastaları hastanesi-1330) Colchester'daki St Mary Magdalen, Oxford'daki St John the Baptist ve Brough, North Yorkshire'daki St Giles ve Pembrokeshire'daki Llawhaden gibi yeni ve tanınan hastaneler bu amaçla ortaya çıkmıştır. Sadece XIV. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere'de yaklaşık 500 hastane vardı. Orta Çağ'da İngiltere ve Galler'de toplamda en az 1.146 hastane ve imarethanenin faaliyette olduğunu tahmin edilmektedir. Aynı adayı paylaşan İskoçya'da ise St Andrew's Farm in Fife ve Kirk Ness, Berwickshire hastaneleri başta olmak üzere bu sayının 178 civarında bulunduğu düşünülmektedir. Ada'nın nüfusunun XIV. yüzyılın ortasında en fazla seviyeye ulaştı. Britanya'nın nüfusu XIV. yüzyıl ortalarında 5-6 milyon kişiye ulaştığı düşünüldüğünde kişi başına düşen hastane sayısının, çoğu Avrupa ülkesine göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu yapıların bir

kısmında yapılan arkeolojik kazılar, Orta Çağ'da Büyük Britanya adasında hastanelerin yapısal özellikleri ve verilen hizmetlere dair önemli bilgiler elde edilmesini sağlamıştır (Carlin, 1989, s.21–40; Huggon-A, 2018, s.836-851; Duffin, 2010, s.235-236; Berryman ve Kerr, 2018, s.836-851).

Resim 1. İngiltere'nin Bristol kentinde bulunan St. Bartholomew hastanesinin ana arkeolojik özelliklerinin planı gösterilmektedir (1340–1400) (Huggon-B, 2018, s. 61-80).⁶

⁶ Alan kapsamlı bir şekilde yeniden inşa edildiğinde, yeni bir revir salonu eklenerek avlunun bakımı yapılmıştır. Bina 1B'nin (şapel) kuzey-batı duvarına dayalıdır. Bina 2B'nin kuzeyindeki alan bir hizmet alanı olarak kalmış ancak yatakhane alanının artık kuzeyde kullanılmadığı görülmektedir.

İtalya'da Milano'da yaklaşık bir düzine hastane vardı ve XV. yüzyılda Floransa'da en büyüğü Santa Maria Nuova olan (1288'de Dante'nin Beatrice'inin babası Folco Portinari tarafından kurulan bu hastane 300 yatak kapasitesine sahip büyük Orta Çağ hastanelerinden biri haline gelmiştir) 33'den fazla hastane bulunmaktaydı. Avrupa'nın en zengin şehirlerinden olan Floransa'da bu tarihte her 1000 kişiye bir hastane düşüyordu. Bunun için 10 doktor, 1 eczacı ve ona bağlı birkaç kadın cerrahtan oluşan yeteri derecede tıbbi bir kadrosu vardı. Başta Venedik, Floransa, Napoli, Bologna, Roma olmak üzere İtalya'nın diğer büyük kentlerinde hastaneler yoksul, yaşlı ve hastaların bakımında önemli bir görev üstlenmişlerdir (Brasher, 2017, s.11-98; Siraisi, 1990, s.39).

Aynı tarihlerde hastaneleşme Avrupa'nın dört bir köşesine yayıldı. Tarihçi Daniel Hickey'e göre, her bölge, çoğu kasaba ve hatta bazı köylerde bir hastane vardı (Hickey, 1997, s.134-157). Fransa'da binlerce hastane kuruldu. Almanya'da nüfusu 5.000'den fazla olan her şehirde bir hastane vardı. Bu tesislerin boyutları farklıydı. Bazıları sadece 10 ila 50 kişilik kapasiteye sahipken, diğerleri çok daha büyüktü. Örneğin, York'taki St. Leonard's, XIII. yüzyılın sonuna kadar 225 kadar hasta veya yoksul kişiye bakabiliyordu (Porter, 1999, s.112-113). Papa III. Innocent tarafından XII. yüzyılda bir manastır düzeni kurulması çoğu büyük şehirlerde Kutsal Ruh hastanelerinin (The Holy Ghost hospital) kurulmasına yol açtı. Montpellier'de (1145) inşa edilen The Holy Ghost Hospital Avrupa'nın ilk büyük eğitim hastanelerinden biridir (Didron, 1851, s. 418-445; Mundy, 1998, s. 85-87; Allan, 1990, s. 456). Aynı zamanda bu hastanelerin Roma'da kurulan ilk örneği olan Santa Spiritus'un (1198) inşası ise büyük ölçüde Müslüman hastanelerin tasarımı örnek alınarak oluşturulmuştur (Cilliers ve Retief, 2002, s. 60-66).

Haçlı Seferleri Avrupa'da hastane sayısını artıran en önemli gelişmelerden biridir. Bu dönemde bir Hristiyan örgütü olan Hospitalier Şövalyeleri (daha sonra Malta Şövalyeleri ismini almışlardır), Haçlı Seferleri'nde askerlerin ve hacıların dinlenebilecekleri ve yiyecek alacakları bir yere sahip olmaları için birçok hastane kurdu. Zamanla, Malta Şövalyeleri yüksek bağışlar sayesinde kendine bağlı kurumları genişletmeye başladı ve Avrupa'nın birçok yerinde tesisler kurdu. Bunların en bilinenleri Montpellier, Rodos, Prusya ve İtalya'nın çeşitli yerlerindeydi. Malta Şövalyeleri, özellikle hastane inşa etme konusundaki yetenekleri ve toplumsal tabana sahip olmaları sebebiyle Hospitalier olarak tanınmışlardır. Mayıs 1312 tarihinde Papa V. Clement'in "Tapınak Şövalyeleri'nin" kapatıldığını ve mallarının Hospitalier Şövalyeleri'ne devredildiğini açıklamasıyla birlikte tarikat daha da güçlenmiş ve hastane ağını Avrupa kıtasında genişletmiştir (Porter, 1858, s. 254-310; Smith, 2012, s. 185-228; Miller, 1978, s. 709-733; Hazard, 1975, s. 279-282.)

Aynı zamanda Orta Çağ Avrupa'sında Tanrı'nın laneti olarak bilinen cüzzamın bu süreçte artan etkisi sadece cüzzamlılara (tedavi edemeseler de hastaları tecrit eden) bakan müstakil kurumları ortaya çıkardı. Avrupa'ya ilham veren bu yapıların ilk örneği ise Zodicus tarafından İstanbul'da kurulan büyük bir hastane olmuştur. Avrupa'da XI. yüzyılla birlikte ortaya çıkan cüzzam evlerinin en fazla olduğu yerler İngiltere, Fransa ve İtalya'dır. Cüzzam evlerinin sayısı şaşırtıcıdır: XIV. yüzyılda Fransa'da 2000, İngiltere'de 500'den fazla, İskoçya'da 300 ve tüm Avrupa genelinde 19.000'den fazla cüzzam evi inşa edilmiştir. XV. yüzyılda cüzzamın etkisini kaybetmesiyle birlikte bu kurumlar hüviyet değiştirerek tüberkülozların tedavisinde kullanılmıştır. Daha büyük bir kısım cüzzam evi ise Avrupa'nın tanınan hastaneleri haline gelerek çeşitli hastalıkları tedavi etmek için hizmet vermeyi sürdürmüştür (Karaimamoğlu, 2021, s. 45-56).

Aynı dönemde Hristiyanlığın Ortodoks topraklarındaki hastaneler daha derli toplu bir görünüm arz etmektedir. Bizans İmparatorluğu'nda XII. yüzyılda bazı hastanelerde kütüphaneler ve eğitim programları bulunuyordu ve doktorlar tıbbi ve farmakolojik çalışmalarını el yazmaları halinde derlemişlerdi. Bizans hastane personeli, başhekim (archiatroi), profesyonel hemşireler (hypourgoi) ve asistanlardan (hyperetai) oluşuyordu. Bu dönemde Konstantinopolis'te hem kadın hem de erkek doktorlardan oluşan iyi organize edilmiş iki hastane vardı. Bu hastanelerinin her birinin yatak sayısının 200'den fazla olduğu tahmin edilirken, İmparatorluğun toplamda 160'dan fazla hastaneye sahip olduğu tahmin edilmektedir. Bu tesisler, sistematik tedavi prosedürleri ve çeşitli hastalıklar için özel servisler içeriyordu. Özellikle on dördüncü yüzyılın sonuna doğru artan Avrupa-Bizans ilişkileri bu gelişmiş hastanelerin Avrupalılar tarafından da bilinir hale gelmiştir (Miller, 1984, s. 53-63; Horden, 2005, s. 361-389).

Resim 2. Resimde, Nicolas Rolin tarafından 1443 yılında Fransa’da kurulan ve Orta Çağ Avrupa hastanelerinin temsilcisi durumunda olan Hôtel-Dieu de Beaune günümüzdeki iç ve dış görünümü gösterilmektedir (Baptiste-Boudrot, 1881)⁷

On beşinci yüzyılda Avrupa’nın sunduğu sağlık hizmetleri ve yatak kapasitesiyle tanınan bir hastanesi olan Paris'teki Hôtel-Dieu'deki sıradan bir gün şu şekildedir:

Hemşireler her sabah 5'te kalkarlar, yıkandıktan (bir nevi abdest) sonra şapel dualarına katılırlar ve ardından koğuşlarda çalışmaya başlarlar. Görevleri, tüm hastaların ellerini ve yüzlerini yıkamak için tek bir portatif lavabo kullanmak, su dağıtmak, hastaları rahatlatmak, yatak yapmak ve günde iki kez yemek servisi yapmaktır. Gece nöbetinde olan hemşireler saat 19:00'da rapor veriyorlardı. Yatak lazımının olmadığı bir çağda, hastaları ortak tuvalete götürmek onların göreviydi ve bu amaçla hastane her iki hastaya bir pelerin ve terlik sağlıyordu (Minkowsli, 1992, s. 290).

Anlaşıldığı üzere Orta Çağ Avrupa’ında erkeklerin yanında kadınlarında sağlık hizmetlerinde aktif rol aldığı görülmektedir. Hastanelerde çalışan sağlık personeli herhangi bir eğitimden ziyade kiliseden onay alan, kendini bu işe

⁷ Günümüzde müze olarak kullanılan bina 15. yüzyılın atmosferini özenle korumuştur. Sainte Marthe Cemaati Rahibeleri, geleneksel adetlerine göre giymiş oldukları elbiselerle beş asırdan fazla bir süredir, savaşlar, ekonomik ya da politik değişimlerle karşın kesintisiz olarak bu hastanede hastalara, yaşlılara ve yoksullara bakmayı sürdürmüşlerdir.

adayan ve Tanrı'nın rızasını kazanmak isteyen insanlardan oluşuyordu. Zira Orta Çağ şartlarında tıp alanında tek eğitilmiş sınıf doktorlardır. Salerno, Bologna, Montpellier, Paris, Oxford ve birkaç önemli üniversitede Hipokrat ve Galen'in temel öğretileri çerçevesinde eğitim alan bu kesimin sayısı ise oldukça azdır. Diğer tıp uygulayıcıları ise cerrahlar, eczacılar ve şifacılar şeklinde sıralanır ve zenginler sadece doktorlardan hizmet alma şansına erişirdi. Ancak dönemin ilkel tedavileri düşünüldüğünde bu hastanelerin büyük çoğunluğunun bir doktordan yoksun olmasının çokta büyük bir eksiklik olmadığı anlaşıyor. Eğitilmiş sağlık personeline sahip olmayan bu hastaneler dolayısıyla Orta Çağ'da tıbbi eğitim veren kurumlar olarak kullanılmamıştır (Walsh, 2018, s. 57-88).

XV. yüzyılla birlikte Avrupa'nın büyük hastanelerinde aynı zamanda sistemli bir vardiya, görev taksimi ve nelerin yapılacağına dair yönetmelikler de oluşmaya başlamıştır. Hastaların aynı bina içerisinde ancak kadın-erkek odaları ayrı olacak şekilde tedavileri sürdürülmüştür. Kilise tarafından hastanelerin yaptırılmasının büyük sevap olduğunun söylenmesi dönemin varlıklı kesimlerince bu alana önemli paraların (sadakaların) aktarılmasını sağlamıştır. Zenginlerin bu hastanelere yatma gibi bir dertleri olmadığı için tamamen hayırseverlik temelinde yürütülen hastane hizmetlerinde hastalardan da herhangi bir şey beklenmezdi, tek bir şey dışında: bağışçıların ruhları için dua edilmesi. Orta Çağ Avrupa'sında standart bir hastane bakımı ise nispeten temiz bir çevre ve besleyici yiyeceklerden oluşuyordu ve arada sırada eczacıdan alınan ilaçlarda vardı. Zira ilaçlar pahalı baharat karışımları ve değerli madenlerden elde edildiği için bu tür hastanelerde ücretsiz dağıtılması oldukça güçlü (Risse, 1999, s. 216-228).

Dönem insanının bedeninde ve zihin dünyasında büyük tahribat yapan bulaşıcı hastalıklar taşıdığı düşünülenler bu kamu hastanelerine genellikle kabul edilmemiştir. Ancak genel olarak konuşursak, hastaneler uzmanlaşmasa da zamanla “belirli uzmanlaşmış” kurumları ortaya çıkarmaya başladı: askerler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar için ayrı hastaneler yapılmaya başlanmıştır. Örneğin Metz'de bir doğum hastanesi inşa edildi. Aynı zamanda çeşitli şehirlerde evlenmemiş hamile kadınlar ve terk edilmiş veya annesi doğumda ölen bebekler içinde yurt görevi üstlenen hastanelerde yapılmaya başlanmıştır. Yaşlılar için hastaneler de kurulmaya başlandı. Strasbourg'daki St. Leonhardt's ve Nürnberg'deki “Kutsal Ruh Hastanesi” gibi birçok büyük hastanenin yaşlılar için bölümleri vardı. Avrupa'nın dışlanan ve her salgın hastalık sırasında sorumlu tutulan Yahudi toplulukları ise, sayılarının fazla olduğu Köln, Regensburg'da ve diğer şehirlerde kendi hastanelerini kurmaya başlamıştır (Mundy, 1998, s. 86-88).

Avrupa'da XIV. ve XV. yüzyılları arasında hastanelerde yapısal olarak değişimler ve standart kazanma arayışlarının da başladığı anlaşılmaktadır. Birçok hastanenin iç tasarımı, içinde bir şapel, mutfak ve çamaşırhane bulunan büyük bir yurt gibiydi. Bu hastanelerin önemli bir kısmı manastırları taklit etti. Hastalardan zaman zaman manastır kurallarına uymaları istendi ve bazı hastaneler 12 havariye atfen 12 erkek hastayı kabul etti. Dolayısıyla hastane mimarisinin bile dini bağlılığa ilham vermesi gerekiyordu: Önde gelen hastanelerden olan Floransalı Santa Maria della Nuova, uzun ekseni erkek ve kısası kadın koğuşu olarak hizmet veren haç şeklinde bir zemin planına sahipti. Manastırı andıran hastanenin iç kısmında İncil motifli freskler ve Hristiyan ikonografisi ile süslenmiş sunaklar vardı (Park ve Henderson, 1991, s.164–88). Bununla birlikte, laik alanın hastanelerdeki etkisi giderek güçlenmiştir. Dalmaçya Sahili'ndeki kentsel topluluklar, siyasi ve ekonomik koşulların hastanelerin gelişimini nasıl şekillendirdiğinin iyi bir örneğidir. Çok daha büyük ve zengin İtalyan şehirlerinin aksine, Dalmaçya hastaneleri küçüktü, amaca yönelik kurumlardan ziyade zengin vatandaşların konutlarında yer alıyordu ve genellikle 30'dan fazla hasta kabul etmiyordu. Hem erkeklere hem de kadınlara hizmet veren hastaneler ise genellikle iki ayrı kanat şeklinde tasarlanmıştı. Şartlar düşünüldüğünde her yatağın birden fazla hatta kimi yerlerde on sahibi vardı ve bu kanıksanmış bir durumdu. XVI. yüzyılda kilisenin sürekli liderliği ile hastane tesisleri daha büyük ve daha iyi tasarlanmış hale geldi. Hastaneler genellikle sessiz, huzurlu, havadar bir duyguya sahip bölgelerde bulunuyordu. Özellikle İtalya'da inşa edilen bazı hastane binaları görsel olarak etkileyiciydi. Örneğin, bir hastaneye, mimar Donato Bramante (1444-1514) ve bir diğerinde sanatçı Michelangelo (1475-1564) tarafından tasarlanan bir kanat eklenmiştir (Kelly-B, 2009, s.31-34).

XVI. yüzyılda hastane sayısında yaşanan hızlı artış ivmesinin en azından İngiltere'de değiştiği anlaşılmaktadır. Tudor hanedanından VIII. Henry ve Edward'ın başlattıkları Reformasyonlar (1536-1553) hareketleri kilisenin mallarına el konulmasıyla sonuçlandı ve dolayısıyla bu sonuç hastanelerin hepsinin kapanmasını getirdi. Zorunlu bir ihtiyaçtan dolayı bu hastanelerin ancak birkaçı seküler bir temelde yeniden kurulabildi: St Bartholomew ve St Thomas hastaneleri ile İngiltere'nin tek akıl hastanesi olan Bethlem (Bedlam) bu yeni kurulanlar arasındaydı. Büyük Britanya'da Londra dışında 1700 yılına kadar neredeyse hiçbir hastane yoktu (Smith, 1940, s. 65-72). Ancak Orta Çağ boyunca, hem İngiltere'de hem de Almanya'da hayırseverlik dağıtımı, Hristiyan bir toplumsal hedefin aksine, daha çok sivil ve hümanist bir hedef haline geldi. Zenginler kaynaklarını genel yoksullara değil de “hak ettiğini düşündükleri” kişilere ya da tercihen belirli gruplara verdikçe, hastane hayırseverliği daha bireyselleşti ve daha parçalanmıştır. Özellikle Katolik Avrupa ülkelerinde ise tam

tersi yönde gelişmeler yaşanmıştır. Rönesans süresince İtalya, Fransa, İspanya ve hatta Almanya’da hastanelerin sayısı, büyüklükleri ve sundukları hizmetler artmıştır. Avrupa’nın güçlenen tüccar kesiminin prestij elde etmek için bu hastanelere sağladıkları bağışlar sayesinde hasta bakım hizmetleri genişlemeye ve gelişmeye devam etmiştir. Özellikle Florence, Padua ve Venedik gibi gelişmiş İtalyan şehirlerinde seküler zengin tüccarların desteklediği hastaneler daha çok toplumsal düzeni koruyor ve şehirlerde ticaretin ve imalatın kesintisiz yürütülmesini sağlıyordu. Bu hastaneler sosyal koruma kurumları olarak düşünüldüğünde, aynı zamanda marjinal sosyal tabakaları evsizlik ve açlıktan ve toplumu da bu “marjinal” sosyal tabakalardan korumuşlardır (Buklijaš, 2008, s. 151–154). Avrupa’da Modern hastanenin yükselişi ise Paris’te Fransız Devrimi’nin getirdiği toplumsal değişim ve dönüşüm ivmesiyle başlamıştır. Tarihte ilk kez, bedenin tedavisi ve ruhun bakımı birbirinden ayrıldı ve tıbbi kurumların sorumluluğunu kilise ve zengin laik patronlar yerine doktorlar almıştır. Böylece tıbbi tedavi artık zenginlerin (evde) bir ayrıcalığı ya da fakirler için (hastanede) hayırseverlerin bir ayrıcalığı değil, vazgeçilmez bir insan hakkı olduğu düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır (Henderson, 1989, s. 63-92).

SONUÇ

İnsanoğlu tarih boyunca bir hastalık durumuyla karşılaştığında hem beden hem de ruhen tekrar iyi hissedebilmek için güvenli gördüğü çeşitli yerlerde, farklı yöntemler ile tedavi olmaya çalışmıştır. Kurumsal olarak hastanelerin bulunmadığı dönemlerde hastalar kişisel konutların bir bölümünde, bazen bir ordu çadırında, bazen de tapınaklarda tedavi edilmişlerdir. Eski Batı tarihinde ilk olarak tanrı Asklepios’a adanmış tapınakların şifa merkezleri olarak kullanıldığı kabul edilmektedir. Bunlar arasında Kos, Bergama, Epidauros ve Knidos’da bulunan Asklepion’lar ünlü şifa merkezleri olarak bilinmektedir. Hastalar “inkübasyon”, bekleme ve şifa bulma yöntemine dayanarak, Asklepios tapınaklarında gecelerini geçirmekte, tanrıların rüyalarına girmelerini ve tedavi etmelerini umut etmekteydi. Bu yapılarda büyü, ritüeller ve çeşitli farmakolojik denemelere dayanan tedaviler Hipokrat ve Galen’in geliştirmiş olduğu yöntemlerle ciddi bir değişime uğramıştır. Avrupa’da Hristiyanlıkla birlikte tıp ve dolayısıyla hastane anlayışında ise köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Hristiyanlığın kutsallık ve şifacılık ile iç içe bir yapı sergilemesi “din eşittir hastane” kavramına işaret etmektedir. Hayırseverlik olarak merhamet ve iyilik, hastaların bakımını ve dolayısıyla hastanelerin kurulmasını sağlamıştır. Özellikle I. İznik Konsili’nin ardından her katedral kasabasında bir manastır hastanesi yapılmaya başlanmıştır. Konstantinopolis’te hekim Saint Sampson ve Kayserili

Basil tarafından ilk manastır hastanesi örneklerinin yapıldığı kabul edilmektedir. Erken dönemde hastaneler özellikle Bizans'ın doğu topraklarında yaygın hale gelmiştir. Müslüman dünyasında da hastanelere ilişkin yeniliklerin ortaya çıkması Orta Çağ'da bu kurumların sistemleşmesi bakımından yeni bir dönemi başlatmıştır. Avrupa'da ise nüfusun dramatik şekilde arttığı ve Haçlı Seferleri'nin başladığı süreç olan XI. yüzyılla birlikte hastanelerin sayısında bir patlama yaşanmıştır. Bu noktada XII.ve XIII. yüzyıllarla birlikte binlerce küçük ve günümüze kadar varlığını sürdüren büyük hastaneler kurulmaya başlanmıştır. Bu hastanelere kabul için uygunluğu düzenleyen kuralları vardır. Verilen yemekler basittir ve yatakların ise birden fazla sahibi vardır. Hastaneleri fonlayan hatta bunu bir gösteriş haline getiren zengin insanlar ise ne pahasına olursa olsun bu kurumlara yatmaktan kaçınmıştır. Günümüzdeki modern hastanelerden oldukça uzak olan bu yapılarda herhangi bir hekimin varlığından çoğu zaman söz edilemese de zamanla “belirli uzmanlaşmış” kurumları ortaya çıkarmaya başladı: askerler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar için ayrı hastaneler yapılmaya başlanmıştır. Sonuçta Hristiyanlığın ahlak duvarlarıyla örülen Orta Çağ Avrupa hastaneleri zenginlerin desteğiyle tamamen fakirlerin her türlü bakımı için oluşturulmuş, sosyal koruma kurumları gibi hareket eden ve XVII. yüzyıla kadarda bu şekilde varlık gösteren müesseseler olarak kalmışlardır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Aitken, J. T. Fuller, H. W. C. & Johnson, D. (1984). *The Influence of Christians in Medicine*. Christian Medical.
- Allan, N. (1990). Hospice to hospital in the Near East: An instance of continuity and change in late antiquity. *Bull. Hist. Med.* 64, 446-462.
- Askitopoulou, H. & diğerleri, (2002). Surgical cures under sleep induction in the Asclepieion of Epidaurus. *International Congress Series*. (1242), 11-17.
- Baptiste, J. & Boudrot, C. (1881). *Hôtel Dieu de Beaune*. Batault-Morot.
- Batirel, H. F. (1999). Early Islamic physicians and thorax. *Ann Thorac Surg.* 67(2), 578-80.
- Brasher, S. M. (2017). *Hospitals and Charity: Religious Culture and Civic Life in Medieval Northern Italy*. Manchester University Press.
- Buklijaš, T. (2008). Medicine and Society in the Medieval Hospital. *Croat Med. J.* 49(2), 151-154.

- Byrne, J. P. (2008). *Encyclopedia of Pestilence, Pandemics, and Plagues*. Greenwood Press.
- Carlin, M. (1989). Medieval English hospitals. L. Granshaw & R. Porter (Ed.), *The Hospital in History* içinde (s. 21-40). Routledge.
- Cilliers, L. & Retief, F. P. (2002). The evolution of hospitals from Antiquity to the Renaissance. *Curationis*, 25(4), 60-66.
- Davies, R.W. (1989). *Service in the Roman Army*. Edinburgh University Press.
- Didron, A. N. (1851). *Christian Iconography: Or, the History of Christian Art in the Middle Ages*. Henry G. Bohn.
- Duffin, J. (2010). *History of Medicine: A Scandalously Short Introduction*. University of Toronto Press.
- Edriss, H. & diğerleri (2017). Islamic medicine in the middle ages. *The American Journal of the Medical Science*, 354(3), 223-229.
- Flavius Vegetius Renatus (2019). *Roma Savaş Sanatı*. Çev. S. Özgüler-K. A. Çetinalp.
- Gaius Suetonius Tranquillus (2017). *On İki Ceasar'ın Yaşamöyküsü*. Çev. G. Varınlıoğlu, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Gilchrist, R. (1995). *Contemplation and Action: The Other Monasticism*. Leicester University Press.
- Green, M. (1985). *The Transmission of Ancient Theories of Female Physiology and Disease through the Early Middle Ages*. Princeton University.
- Hazard, H. W. (1975). *A History of the Crusades*. The University of Wisconsin Press.
- Henderson, J. (1989). The Hospitals of Late-Medieval and Renaissance Florence: A Preliminary Survey. Lindsay P. Granshaw & Roy Porter (Ed.), *The Hospital in History*, içinde (s. 63-92). Routledge.
- Hickey, D. (1997). *Local Hospitals in Ancien Regime France: Rationalization, Resistance, Renewal, 1530-1789*. McGill-Queen's University Press.
- Horden, P. (2005). The Earliest Hospitals in Byzantium, Western Europe, and Islam. *The Journal of Interdisciplinary History*, 35(3), 361-389.

- Huggon, M. (2018). The medieval hospitals of England: Structuring charity and faith through hierarchies of space. Duncan Berryman & Sarah Kerr (Ed.), *Buildings of Medieval Europe Studies in Social and Landscape Contexts of Medieval Buildings*, içinde (s. 61-80). Oxbow Books.
- Huggon, M. (2018). Medieval medicine, public health, and the medieval hospital. Duncan Berryman & Sarah Kerr (Ed.), *Buildings of Medieval Europe Studies in Social and Landscape Contexts of Medieval Buildings*, içinde (s. 836-851). Oxbow Books.
- Justianus (1998). *The Digest of Justinian*. Çev. A. Watson, University of Pennsylvania Press.
- Karaimamoğlu, T. (2021). *Ortaçağ Avrupa'sında Salgın Hastalıklar*. Selenge.
- Kelly, K. (2009). *Early Civilizations: Prehistoric Times to 500 C.E.* Ferguson Publishing Company.
- Kelly, K. (2009). *The History of Medicine: The Middle Ages 500-1450*. Facts on File, Inc.
- Majno, G. (1991). *The Healing Hand: Man and Wound in the Ancient World*. Harvard University Press.
- Miller, T. S. (1978). The Knights of Saint John and the Hospitals of the Latin West. *Speculum*, 53(4), 709-733.
- Miller, T. S. (2005). Byzantine Hospitals. *Dumbarton Oaks*, 38, 53-63.
- Minkowsli, W. L. (1992). Women healers of the middle ages: Selected aspects of their history. *American Journal of Public Health*, 82(2), 288-295.
- Mundy, J. H. (1998). *The High Middle Ages*. Longman.
- Özdemir, S. (2019). *Antik Roma'da Hekimlik Mesleği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Park, K. & Henderson, J. (1991). The first hospital among Christians: the Ospedale di Santa Maria Nuova in early sixteenth-century Florence. *Med Hist*, (35), 164-188.
- Pictet, J. S. (1960). *Geneva Convention for The Ameliorat on of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea*. International Committee of the Red Cross.
- Porter, R. (1999). *The Greatest Benefit to Mankind: A Medical History of Humanity from Antiquity to the Present*. Fontana Press.

- Porter, R. (2015). *Kan Revan İçinde: Tıbbın Kısa Tarihi*. Çev. Gürol Koca, Metis Yayınları.
- Porter, W. (1858). *A History of the Knights of Malta: Or the Order of the Hospital of St. John of Jerusalem*. Longman.
- Risse, G. B. (1999). *Mending Bodies, Saving Souls: A History of Hospitals*. Oxford University Press.
- Siraisi, N. G. (1990). *Medieval & Early Renaissance Medicine*. The University of Chicago Press.
- Smith, G. (1940). The Practice of Medicine in Tudor England. *The Scientific Monthly*, 50(1), 65-72.
- Smith, J.R. (2021). *The Knights Hospitaller in the Levant, C.1070-1309*. Palgrave Macmillan.
- Temkin, O. (1962). Byzantine medicine: Tradition and empiricism. *Dumbarton Oaks*, 16, 95-115.
- Titus Livius (1999). *Roma Tarihi VIII-IX-X*. Çev. S. Şenbark, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Turan, O. (2018). Thukydides'in aktarımına göre Atina salgınının gerçek etkileri. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 4(2), 89-108.
- Wakim, K. G. (1944). Arabic medicine in literatüre. *Bull Med Libr Assoc*, 32(1), 96-104.
- Walsh, J. J. (2018). *Medieval Medicine*. Outlook.

EXTENDED ABSTRACT

A hospital is defined as a room, building, or collection of buildings specially used for the continuous surveillance and treatment of patients. Today, hospitals are the places where medical treatment is provided, as well as the institutions where basic life events such as birth and death take place. To put it more bluntly, “the modern hospital is to medicine what temples are to religion, the palace to the monarchy”, and is indispensable. Hospitals are the heart of the enterprise, where medicine is practiced at the most advanced level, professionally, with the latest and sophisticated techniques and at high cost. In developed countries, a significant part of the health budget is transferred to hospitals. Although it is said that the

hospitals, which serve thousands of people with their complex structure equipped with today's advanced technology and specialized personnel, are of vital importance, it is understood that the situation was the opposite in the early days. Medicine was first practiced without a hospital, and hospitals remained marginal institutions until the Middle Ages. In fact, according to the general opinion, the idea that hospitals are necessary was approached with suspicion for a long time. On the other hand, hospitals have a long history, although they do not have the same meanings as today. Uncover hospitals, traces of the first attempts can be found in ancient Greece and later in Rome. In ancient Greece, temples known as Asklepieia, dedicated to Asclepius, the god of healing, functioned as centers of medical advice and healing. The adoption of Christianity in the Roman Empire was a real turning point for hospitals in the western world. After the I. Council of Nicaea (325 AD), the construction of a hospital was started in each cathedral town. Among these, those built by the doctor Saint Sampson and Basil from Kayseri in Constantinople towards the end of the 4th century were among the first examples. Then, with the advent of Islam, the emergence of new breakthroughs in hospitals in the Muslim world started a new era in terms of the systematization of these institutions. In Europe, there was an explosion in the number of hospitals with the 11th century, when the population increased dramatically and the Crusades began. In the 12th and 13th centuries, campaigns were organized to establish hospitals through Monastery organizations and Sects in countries with large populations such as England, France and Italy, and donations were collected. The Papacy strongly supported this initiative, allowing the wealthy to donate. Although the existence of a physician is often not mentioned in these structures, which are quite far from today's modern hospitals, "certain specialized" institutions have begun to emerge over time. As a result, the medieval European hospitals, which were built with the moral walls of Christianity, were established for all kinds of care of the poor with the support of the rich, acting as social protection institutions and remained in this way until the 17th century.